

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ім. ІВАНА БОБЕРСЬКОГО**

Кафедра української та іноземних мов

ПЛАН-КОНСПЕКТ

лекції № 1 з дисципліни

“УКРАЇНСЬКА МОВА ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ“

для студентів факультету туризму

спеціальностей 073 Менеджмент, 241 Готельно-ресторанна справа, 242 Туризм

Тема: **МОВА ЯК СУСПІЛЬНЕ ЯВИЩЕ**

Лекція № 1

План лекції

1. Предмет та основні завдання дисципліни.
2. Українська національна та літературна мова.
3. Тенденції розвитку української мови на сучасному етапі.
4. Поняття мовної норми. Види мовних норм.
5. Культура мови та культура мовлення. Комунікативні ознаки культури мовлення.

1. **Предметом** вивчення дисципліни “УКРАЇНСЬКА МОВА ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ” є мова професійного й ділового спілкування, окремої фахової галузі, представлена двома функціональними стилями: науковим та офіційно діловим, а також вимоги до складання та оформлення наукових текстів та ділових документів.

Мета дисципліни: ознайомитися з нормами сучасної української ділової мови, підвищити загальну та мовну культуру майбутніх фахівців, формувати практичні навички ділового усного та писемного спілкування.

Завдання дисципліни: опанувати норми сучасної української мови, сформувати базовий рівень володіння професійною мовою для засвоєння матеріалу галузевих дисциплін, вивчити основи наукової роботи та ведення ділової документації.

2. Українська національна та літературна мова.

Мова – найважливіший засіб спілкування людей.

Мова є одним із найсильніших інтегруючих засобів на шляху витворення нації – найвищої природної форми об’єднання людей; вона забезпечує нормальне функціонування національного організму в усіх його виявах – політичному, економічному, культурному та ін. Врешті, мова – головна ознака нації – виражає єдність держави. У статті 10 КОНСТИТУЦІЇ України записано:

Національна мова – це мова, що є засобом усного й письмового спілкування нації. Національною мовою української нації є українська мова.

Діалект (від грец. *dialektos* – розмова, говір) – це різновид національної мови, вживання якого обмежене територією чи соціальною групою людей.

Відповідно, різновидами діалектів є:

1. територіальні;
2. соціальні (професійні та групові жаргони, аргі тощо).

Літературна мова – це унормована, загальноприйнята форма національної мови, яка в писемному та усному різновидах обслуговує найрізноманітніші сфери людської діяльності: державні й громадські установи, пресу, художню літературу, науку, театр, освіту, побут. Вона характеризується уніфікованістю, стандартністю, розвиненою системою стилів.

3. Тенденції розвитку української мови на сучасному етапі.

На сучасному етапі спостерігаємо такі основні тенденції розвитку ЛМ:

- Розширення суспільних функцій(швидше бажане), сфер застосування, входження в нові галузі знань;
- Поповнення великою кількістю номінативних сполучень, що відображають реалії економічного та суспільно життя *правова держава, соціальний захист, відкритий чемпіонат*;
- Поява нових, активізація вживання та розширення значень раніше відомих слів *перемовини, лєтовище, намет*,
- Інтенсивне збагачення за рахунок запозичень української термінології *сертифікат, менеджмент, раунд, принтер*,
- Переміщення певної частини спеціальної лексики до розряду широковживаної *електорат, ротація, інвестор, ліцензія*
- Посилення явище інтернаціоналізації українського словотвору автошоу, експрес-тест, допінг-контроль, прес-секретар, хіт-парад
- Намагання вилучити ті іншомовні слова, які стали органічними компонентами *вертоліт – гвинтокрил, аеродром – літовище, фотографія – світлина, слайд – прозірка*
- Лібералізація мовних норм
- Намагання звільнитися від тотального впливу російської мови
- Зближення діалектів з літературною мовою.

4. Поняття мовної норми. Види мовних норм.

Українська літературна мова як вища форма національної мови характеризується наявністю усталених норм, які є обов'язковими для всіх її носіїв. Унормованість – одна з головних ознак української літературної мови.

Норми літературної мови – це сукупність загальновизнаних мовних засобів, що вважаються правильними і зразковими на певному історичному етапі.

Мовні норми характеризуються:

- системністю (наявні на всіх рівнях мовної системи);
- історичною зумовленістю (виникають у процесі історичного розвитку мови);
- соціальною зумовленістю (виникають у зв'язку з потребами суспільства);
- стабільністю (не можуть часто змінюватися).

Типи мовних норм

У сучасній українській літературній мові розрізняють такі типи норм:

1. Орфоепічні (норми правильної вимови).

2. Акцентуаційні.

3. Морфологічні

4. Лексичні (норми правильного слововживання)

5. Синтаксичні (норми правильної побудови речень і словосполучень, уживання прийменників)/

6. Стилiстичні (норми правильного відбору мовних засобів залежно від ситуації),

7. Графічні (норми передавання звуків і звукосполучень на письмі);

8. Орфографічні (норми написання слів);

9. Пунктуаційні (норми вживання розділових знаків).

Останні три типи мовних норм (графічні, орфографічні, пунктуаційні) називаються **правописними**.

У мовознавчій науці існує також поняття *варіантності* літературної норми.

Фактори об'єктивного і суб'єктивного характеру, що спричиняють *зміни мовної норми*:

- внутрішні закони розвитку мови;
- зусилля членів суспільства;
- мовна політика держави;
- зумисне перекручення норми;
- певні художньо-естетичні погляди носіїв мови.

Нормативність кожної мови забезпечується низкою показників, як-от:

- точність
- ясність
- чистота
- доречність
- правильність.

5. Культура мови та культура мовлення. Комунікативні ознаки культури мовлення.

Культура мови – це прагнення знайти найкращу форму для висловлювання думок, яке ґрунтується на бездоганному знанні мовних норм. За словником лінгвістичних термінів, культура мови - це ступінь відповідності нормам вимови, слововживання та ін., установленим для певної мови; здатність наслідувати кращі зразки у своєму індивідуальному мовленні.

З культурою мови насамперед пов'язують *уміння правильно говорити й писати, добирати мовні засоби відповідно до мети і обставин спілкування*. Іноді додають ще “говорити гарно, логічно, аргументовано“. Поняття “культура мови“ асоціюється також з діяльністю суспільства та індивідуума, спрямованою на якнайкраще пізнання, збагачення, вдосконалення та розвиток мови.

Із часу виникнення науки про мову можна говорити й про складову частину мовознавства – культуру мови, адже при створенні словників, граматик завжди доводилося

вибирати, оцінювати, класифікувати мовні факти. Зміст поняття “культура мови” полягає у прагненні знайти найкращу форму для передачі певного змісту, для висловлення певних думок, він охоплює:

- ступінь ознайомлення суспільства з мовними нормами, вміння свідомо використовувати нормативні форми і вислови, критично ставитися до порушення норм, здатність висловлювати думку ясно, стисло, зрозуміло;
- діяльність, яка має на меті піднесення рівня знань про мову, їх пропаганду і закріплення мовних норм;
- лексико-фразеологічну, граматичну, орфоепічну та орфографічну внормованість, тобто вживання слів, їх форм, звуків, звукових комплексів, синтаксичних конструкцій відповідно до усталених норм, усунення мовних помилок, невиправданих запозичень, невдалих неологізмів, чужорідних елементів, вульгаризмів та ін.
- естетику мови, тобто здатність відчувати її красу, вишуканість, довершеність.

Таким чином, **поняття культури мови тлумачимо як:**

1. Сукупність комунікативних якостей літературної мови, що виявляються за різних умов спілкування відповідно до мети і змісту висловлювання.
2. Удосконалення літературної мови й індивідуального мовлення. Реальне втілення у мовленнєвій практиці норм літературної мови. Мовна політика держави.
3. Самостійна лінгвістична дисципліна, яка вивчає стан і статус норм літературної мови в певну епоху, а також рівень лінгвістичної компетентності мовних особистостей.

Культуру мови розглядають у двох аспектах:

- ✓ Теоретичному (завдання КМ- ознайомлення з мовними нормами);
- ✓ Практичному (власне мовна майстерність).

Культура мови у погляді крізь призму практичного аспекту дорівнює культурі мовлення.

Отже, культура мовлення – це прояв норми мови у живому спілкуванні, у реальному процесі мовлення.

Рівень культури усного ділового мовлення визначають такі ознаки:

1. Ясність, недвозначність у формулюванні думки.
2. Логічність, смислова точність, небагатослівність мовлення.
3. Відповідність між мовними засобами та обставинами мовлення.
4. Різноманітність мовних засобів (багатство лексики в активному словниковому запасі мовця).

5. Виразність дикції, відповідність інтонації та темпу мовлення мовленнєвій ситуації.

Отже, досконале володіння мовою, її нормами в процесі мовленнєвої діяльності людини й визначає її культуру мовлення.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Гриценко Т. Б. Українська мова за професійним спрямуванням: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 624с.
2. Мацюк З., Станкевич Н. Українська мова професійного спілкування: Навчальний посібник. 5-те вид. – К.: Каравела, 2017. – 352с.
3. Мозговий В. І Українська мова у професійному спілкуванні. Модульний курс . 4-те вид., Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2017. 592с.
4. Українська мова за професійним спрямуванням: навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти / уклад. О. В. Бабакова, З. О. Митай, О. Г. Хомчак – Мелітополь: ФОП Однорог Т. В., 2018. 151с.
5. Пентилюк М. І., Марунич І. І., Гайдаєнко І. В. Ділове спілкування та культура мовлення: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 224с.
6. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням: підручник. 5-те вид., виправ. і доповнен. К.: Алерта, 2019. 640с.
7. Мозговий В. Українська мова у професійному спрямуванні: навч. посіб. – Київ: Центр учбової літератури, 2019. 590с.
8. Шевчук С. В. Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням: підручник. 5-те вид., виправ. і доповнен. К.: Алерта, 2019. 640с.
9. Кацавець Р. С. Українська мова: усна і писемна (ділове спрямування): Навчальний посібник. Київ.: Алерт. 2020. 280с.

Додаткова

1. Ботвина Н.В. Міжнародні культурні традиції: мова та етика ділового спілкування. – К., 2000.Дороніна М. Культура спілкування ділових людей. – К.,1998. Українська ділова і фахова мова: практичний посібник на щодень / М. Д. Гінзбург, І. О. Требульова, С. Д. Левіна, І. М. Корніловська; За ред. М. Д. Гінзбурга. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: ІНКООС, 2017. 654с.
2. Українське ділове мовлення: Навчальний посібник / С. В. Шевчук. – 9-те вид., випр. і допов. – К.: Алерта, 2018. – 302с.
3. Українська мова (за професійним спрямуванням): навчальний посібник-практикум / Г. Л. Вознюк, С. З. Булик-Верхола, І. П. Василишин, М. В. Гнатюк, І. Б. Ментинська, І. Д. Шмілик. 10-е видання, доповнене і виправлене. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. 308с.
4. Український правопис. Київ. Наук. думка, 2019. 392.
5. Боровська О. Короткий тлумачний словник термінів галузі фізичної культури та спорту - Л.: ЛДІФК, 2003. – 54с.
6. Боровська О. В. Співвідношення національних та інтернаціональних термінів в українській термінології галузі фізичної культури та спорту : автореф. дис. ... канд. філол. наук : [спец.] 10.02.01 „Українська мова” / Боровська Ольга Василівна ; НАН України; Ін-т укр. мови. – К., 2004. – 17 с.
7. Боровська О. Проблеми перекладу спортивної термінології / О. Боровська, У. Дмитрів, І. Стефанишин // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. – Л., 2008. – Вип. 12, Т. 1. – С. 51-55.

Інформаційні ресурси

1. Українська мова професійного спілкування: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів: k106.khai.edu>loadliterature>filename
2. Культура фахового мовлення: Навчальний посібник / За ред. *Н. Д. Бабич*. <http://194.44.152.155/elib/local/sk718399.pdf>